

መጻሕፍቱ ሰወጸ ተጋዳላይ አልአሚንን መሓመድ ሰዒድ

ብዶ/ር አሕመድ ሓሰን ድሕሊ

ነቲ ብብጻይ ሰወጸ ተጋዳላይ አልአሚንን መሓመድ ሰዒድ ተደሪሱ ዝተዘርግሐ ሓሙሽተ መጻሕፍቲ ቅድሚ ምቅራብይ፡ ብዛዕባ ዝምድናታትና ኣብ ግዜ ቃልሲን ድሕሪ ናጽነትን ክጠቅስ እፈቱ። ንመጀመርታ ግዜ ዝተራኸብናሉ ኣብ 1969 ኣብ ሜዳ ምስ ተሰለፍኩ፡ ኣብ ሓደ ደጀን ሰውራ ኤርትራ ዝኾነ እምባ ገደም እዩ። ቅድሚኡ ካብ 1967 ጀሚረ ኣብ ምስጢራዊ ሞያ ተጋድሎ ሓርነት ኤርትራ እዩ ነይረ። ሰወጸ ኣብቲ እዋንቲ ኣብ ራብዓይቲ ክፍሊ ሓላፊ ክፍሊ ሕክምናዮ ነይሩ። ኣነ ድማ ኣባል ናይቲ ሰወጻት ተጋደልቲ መሓሳ ባቕርን አሕመድ ሓሰበላን ዝመርሕዎ ክፍሊ ዕጥቂእዮ ነይረ። ካብቲ እዋንቲ ጀሚሩ ከኣ ዝምድናታትና ደልዲሉ። ኣብ ግዜ ሰውራ ምስኡ ብዙሕ ቃለ መጠይቓት ገይረ ነይረ። ድሕሪ ናጽነትውን ብመገዲ ማእከል እስትራተጂያዊ መጽናዕቲ ኤርትራ ዓሚቑ ቃለ መጠይቓት ኣካይደሉ ኣሎኹ።

ከምኡውን ከም ኣባል ልኡኽ ሃገረ ኤርትራ ምስኡ ናብ ፓሪስ፡ ኻርቱምን ከሰላን ከይደ ኣሎኹ። ብተወሳኺ ምስኡ ኣብ ከተማ ምጽዋዕ

አብ ገለ ርክባት መንግስቲ ኤርትራን ሱዳንን “ሃገራዊ ደሞክራሲያዊ ምትእክኻብ ሱዳን” ተሳቲፈ። ብዘይካዚ ኣብ ጽንብል ሓርነት ናቕፋ፡ ኣፍዓብትን ምጽዋዕን ንምስታፍ ምስኡ ከይደ። ኣብ መንገድ ብዛዕባ ጉዳይ ሃገርን ህዝብን ምዕባለታትን ፍጻሜታትን ጎረብብቲ ሃገራት፡ ቀይሕ ባሕሪ፡ ፈለግ ናይል፡ ማእከላይ ምብራቕን ዓለምን ዝተኻየደ ሓፈሻውን ፍሉይን ርክባት ቆጶርካ ዝውዳእ ኣይኮነን። እዚ ውልቃዊ ጉዳይ ከይጸብጸብካ ማለት እዩ።

ተጋዳላይ ኣልኣሚን፡ ዕምቆት ዘለዎ መንነት ስለዝኾነ ኣብዚ ዓንቀጽዚ ብዝተወሰነ ቃላት ክትገልጽ ዝከኣል ኣይኮነን። ንሱ ዓቢ ተጋዳይ፡ ሓያል ፖለቲከኛ፡ ክኢላ ዲፕሎማሳኛ፡ ምኹር ተዛያዪን መሃዚ ጽሓፍን እዩ። ልዕሊ ኩሉ ከኣ ካብቲ ኣብ 1966 ኣብ ሰውራ ዝተሰለፈሉ ክሳብ ዕለተ መስዋእቱ ኣብ ስዑዲ ዓረብ 13 ሕዳር 2021 ንኣርባዕተ ዕቁዳት ኣብ ዝኣመነሉ ዕላማ ውፋይ፡ ጽኑዕ፡ ከም ሰብ ድማ ምቅሉልን ሕወስን እዩ ነይሩ። ንሱ ኣንጻር ጸላእቲ ሃገርን ህዝብን ብዘባውን ኣህጉራውን ደረጃ ሓያል ፖለቲካዊ ቃልሲ ኣካይዱ። ከምኡውን ዜጋታት ንኩሉ ዕንቅፋታት ንምምካትን ኣብ መስርሕ ሃገራዊ ህንጻት ምርግጋጽ ማሕበራዊ ፍትሒን ደሞክራሲያዊ ሂወትን ብኣድማዕነት ክሳተፉ የዘኻኻር ነይሩ። ንምእንቲ ናጽነት ሃገርን ሓርነት ህዝብን ዘካየዱ፡ብድሆታትን ዕንቅፋታትን ዝመልኦ ሓያል ቃልሲንሓሙሽተ ዕቁዳትን ሓሙሽተ ዓመታትን ምሉእዮ ቀጸሉ። ኣብዚ ዓንቀጽዚ ንብጻይ ኣልኣሚን እቲ ዝግብኦ መጠን ክንገልጸ ዘይከኣል'ኳ እንተኾነ፡ ብሓጽሩ ግን ብዛዕባቶም ዘበርከቶም ሓሙሽተ መጻሕፍቲ ከብርህ ክፍትን እዩ።

ሓሙሽተ ዝተዘርግሐ መጻሕፍቲ ተጋዳላይ አልአሚን

ሰወ.እ ተጋዳላይ አልአሚን መሓመድ ሰዒድ ሓደ ካብቶም ውሑዳት አፍ ደገ ምስናድ ታሪኽ ቃልሲ ኤርትራ ዝጻሕቡሉ እዩ። ቅድሚኡ ሰወ.አት ተጋደልቲ ዑስማን ሳልሕ ሳበን መሓመድ ሰዒድ ናውድን ካልኦትን ዘበርከትዎውን ነይሩ። ሰወ.እ አልአሚን ክሳብ ሕጂ ዘሕተሞም መጻሕፍቲ ሓሙሽተ ጥራሕ እዮም። ሰለስተ ካብኡ ፖለቲካዊጽሑፋት ክኸውን ከሎ፡ እቲ ዝተረፈ ክልተ ድማ ፈጠራዊ ስነ-ጽሑፍ ባህሪ ዘለዎ እዩ። ካልኦት “ኤርትራ መሬት ባሕሪ” ብዝብል ኣርእስቲ ዝተዳለወ ናይ ሓሙሽተ ተሽታተልቲ መጻሕፍቲ መቐጸልታ ዝኾነ ሰለስተ መጻሕፍቲ ገና ክሳብ ሕጂ ዘይወጹ ኣለዉ። ብወገነይ፡ ሰወ.እ አልአሚን ከነታት ስራሑን ጥዕናኡን የፍቅደሉዶ ኣየፍቅደሉን ዝፈልጦ ድኣ የብለይን እምበር፡ እታ መጽሓፍ ኣብ ሓባራዊ ተዘኩሮታት ህዝቢ ኤርትራ ዘይትነጽፍ ምንጨ፡ ቀዳማይ ወለዶ ምስ ዳሕረዋይ ወለዶ እተተኣሳስርን ካብ ፖለቲካዊ ንጥፈታት ዘይንእስ ኣገዳስነት ዘለዎን ብምጻፍ ቀዳማነት ሂሱ ከሕትማ ከም ዘለዎ የዘኻኸሮ ነይረ። ሰወ.እ አልአሚን መሓመድ ሰዒድ ኣብ መጻኢ ሓላፍነት ሃገር ዝሰከሙ፡ ንብሉጻት ዝሓለፉ ብሉጻት ተካእቲ ዝኾኑ ካድራት ኣብ ምፍራይ ሓያል ስራሕ ኣካይዱ እዩ።

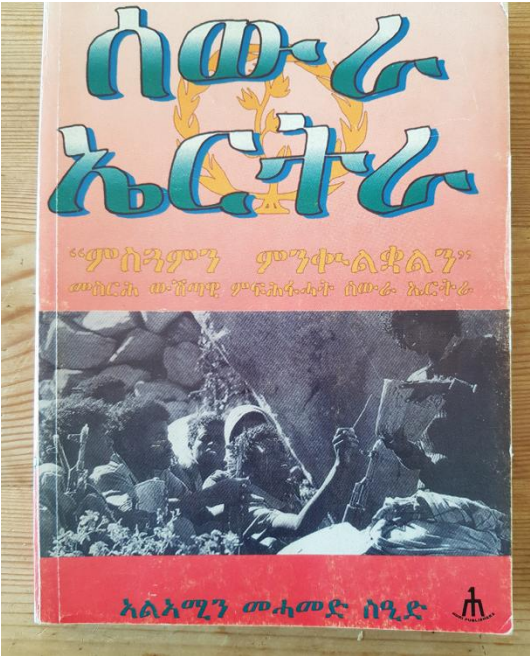
ሰወ.እ ተጋዳላይ አልአሚን መሓመድ ሰዒድ፡ ኣብ ርእሲቲ ዘሕተሞ መጻሕፍቲ ኣብ ሰውራ ካብ ዝተሰለፈሉ 1966 ጀሚሩ ዝሓለፎ ፍጻሜታት ዝምዝግበሉ ዝነበረ ዳይሬ ሃብታም ናይ ሓበሬታ መኻኸን ስለዝኾነ ብዙሕ መጻሕፍቲ ክኸውን ዝኸእል ልዑል ኣገዳስነት ዘለዎ እዩ። ከምኡውን ዘዳለዎ ዓንቀጻትን መጽናዕቲታትን ገሊኡ ዝተዘርግሐ ገሊኡ ድማ ኣብቲ ብመጻሕፍቲን ሰነዳትን መጽናዕቲታትን ሃብታም ዝኾነ ቤት ንባቡን ላብቶፑን ዝርከብ ክጥቀስ ይከኣል።

ቀዳማይ መጽሓፍ፡ “ሰውራ ኤርትራ ድርኻትን ድኸመትን”

እዚኣ ሰወ.እ ተጋዳላይ አልአሚን መሓመድ ሰዒድ ዘዳለዎ በኹሪ መጽሓፍ እያ። ኣብ መስከረም 1992 ኣብ ኣስመራ ብቤት ማሕተም ዶጎሊ ከኣ ተዘርጊሓ። እታ መጽሓፍ ብ432 ገጻት ዝቆመት ማእከላይ መጠን ኮይና፡ ሓሙሽተ ምዕራፋት ኣለዎ። ድሕሪ ስዕረት ፋሽስታዊት

ኢጣልያ አብ ካልኣይ ኩናት ዓለም ሜዳ ኤርትራ ዝሓለፎ ታሪኻዊ ምዕባለታት ብምቅራብ'ዩ ጀሚሩዎ።

ቀዳማይ ምዕራፍ ብዛዕባ ኣቓውማ ተጋድሎ ኣርነት ኤርትራ አብ 1960፡ ክሳብ ጉባኤ ኣዶብሓ 1969 ዝነበረ ውሽጣዊ ግርጭታትን ይገልጽ። አብ ካልኣይ ምዕራፍ ከኣ፡ ብዛዕባ ምምስራት ህዝባዊ ኣይልታት ኣርነት አብ 1970ን ዝተፈላለዩ ክንፊታቱን ውሽጣዊ ቁርቁሳትን ይትንትን። ደራሲ አብ ሳልሳይ ምዕራፍ አብ መንጎ ናይ ዕላማ ብጻት ኩናት ኣድሕድ ዘባርዕ ምቅልቃል “ቀንጻሊ ወገን አብ ሰውራ ኤርትራ” ከብርህ ከሎ፡ አብ ራብዓይ ምዕራፍ ድማ ህዝባዊ ግንባር፡ ኣድነት ሰውራ ንምርግጋጽ ዘካየዱ ጻዕሪ ይገልጽ። አብ'ቲ ናይ መጨረሻታ ኣሙሻይ ምዕራፍ ከኣ፡ ብዛዕባ ዝተፈላለዩ ጉጅለታት ተጋድሎ ኣርነት ኤርትራን መስርሕ ኣርነታዊ ቃልሲ ህዝቢ ኤርትራ ዝተፍኣም ጉጅለ መታሕት ወይ ውሽጣዊ ምምሕዳር የብርህ።

ተጋዳሳይ ኣልአሚን መሓመድ ሰዒድ አብ መእተዊ መጽሓፉ “ኣድነት ውድባት ኤርትራ ንኸይረጋገጽ ዝግንቀፈን ቀንዲ ምክንያት ብኣዝዩ ንጹር ኣገባብ ከብርህ ፈቲነ ኣሎኹ፡ ይኹንምበር ውዳኤ ኣቋዩ ዝብል እምነት የብለይን። ምክንያቱ ከምዚ ዓይነት ስራሕ ዓቢ ጻዕሪን ምርምርን ዝሓትት ስለዝኾነ። ኣነ ድማ ከምኡ ክገብር ኣይክእልን እየ። ብመገዲ ዛመጽሓፍ

እዚአ ቀዳማይ ስጉምቲ ወሲደ ስለዘሎኹ፡ ዝተረፈ ነቶም አድላዬ መጽናዕቲታትን ምርምራትን ንምክያድ ዓቕሚ ዘለዎም ሰባት ገዲፊዮ አሎኹ” ክብል አብሪሁ።

አብ መጨረሻታ ደራሲ፡ “ግድን ክብሃል ዘለዎ ቃል” ክብል አብ ዝገለጸ፡ ምንቅስቃስ ሰውራ ኤርትራ ናይ ድርኻትን ድኽመትንዕድላት ከጋጥሞ ዘገርም ከምዘይኮነ ብምምልካት፡ ድርኻት ነቲ መሰረታዊ ዕላማ ምርግጋጽ ሃገራዊ ናጽነትን ማሕበራዊ ሓርነትን ክኸውን ከሎ፡ እዚ ድርኻት’ዚ ድማ ነፍስኻ ዘይምፍታው፡ ስኒት፡ ተወፋይነት፡ ንኩሉ መድረኻት ሃገራዊ ሓርነታዊ ቃልሲ ቅኑዕ ፍታሕ ምቅራብን ብመገዲ ነቕፌታን ነብሲ ነቕፌታን አብነትን ጽቡቕ ውጽኢትን ምርግጋጽ፡ አብቲ ሃገራዊ ኤርትራዊ መንነት ዘጋጥም ብድሆታት ሸለል ዘይምባል፡ ርእሰ ምርኮሳ፡ ህዝቢ ምንቃሕን ምውዳብን ምዕጣቕን ክኸውን ከሎ፡ ድኽመት ከአ ብሰንኪ ድሕረትን ከፋፋሊ ረጃቢታትን ማሕበራዊ ሕማማትን ዝኸሰት ተርእዮ እዩ።

እቲ መጽሓፍ ብዙሕ መግለጺታት ሰውራ ኤርትራ ዝሓቆፈ እዩ። ከምኡውን ብኤርትራዊ፡ ዞባዊ፡ አፍሪቃዊ፡ ዓረባውን አህጉራውን መዳይ አብ ዝተፈላለዩ ፖለቲካዊ፡ ማሕበራውን ወተሃደራውን መዳያት አድላዬ መጽናዕቲ ዘይተገብረሉ ፍሉይ ሰነዳት’ውን አሎ።

መጽሓፍ “ድርኻትን ድኽመትን” ነቲ ሰባት አብ ርእይቶን ትንታነን ዝፈላለይሉ ባህሪን ምዕባለን ብድሆታትን ሰውራ ኤርትራ ስለዘልዓለ፡ ብዙሕ ክትዓትን ዘተታትን ፈጠሩ እዩ። ከምዚ ዓይነት ትርእዮ አብ ፖለቲካዊ፡ ታሪኻዊ፡ ማሕበራውን ቍጠባውን ወዘተ መጽናዕታዊ ጉዳያት ከአ ዘገርም አይኮነን።

ካልኣይ መጽሓፍ፡ “ሕድግት ዘየፍቅድ መሰል”

እዚ መጽሓፍ’ዚ አብ ግንቦት 2002 ብቤት ማሕተም “ሕድሪ” አብ አስመራ ተዘርጊሑ። አብ መንጎ ተጋደልቲ ኤርትራን ገዛእቲ ኢትዮጵያን አብ ዋና ከተማታት ምዕራብ፡ ምብራቕ፡ ሰሜንን ደቡብን ዝተኻየደ ተኸታታሊ ዘተታት ከአ የብርህ።

አብቲ ዝተኻየደ ርክባት ናይ ሶቪት፡ አሜሪካ፡ ምብራቕ ጀርመንን ደቡብ የመንን መንጎኛታት ተሳቲፎም። ኩሉ’ቲ ዝተኻየደ ዘተታት ንናጽነታውን

ሓርነታውን ሕጋዊ መሰል ህዝቢ ኤርትራ ንምቁጻይ ዝዓለመ'ዩ ነይሩ። እንተኾነ ግን ናይ ህዝቢ ኤርትራ ፖለቲካውን ታሪኻውን ተመኩሮ ቃልሲ ዝዓጠቐ መሪሕነት ዕጥቃዊ ቃልሲ ሰውራ ኤርትራ ኣብ መጻወድያ ምብራቕ ጀርመን፣ ሶቪት፣ ደቡብ የመንን ኣሜሪካን ስለዘይወደቀ ኣብ ፖለቲካዊ ዋጋ ዕዳጋ ኣይኣተወን። ካብ'ዚ ሓቂ'ዚ ነቁሉ'ዩ ከኣ ኣርእስቲ ናይ'ዚ መጽሓፍ “ሕድገት ዘየፍቅድ መሰል” ዝብል ስም ተዋሂቡዎ። ደራሲ ኣብ መጻኑዊ ናይ'ቲ መጽሓፍ፡ “እዚ መጽሓፍ'ዚ ንኹሎም ዜጋታት ኤርትራ ብፍላይ ከኣ ንመንእሰያትን ብጉዳይ ኤርትራን ኢትዮጵያን ዝግደሱ ወገናትን ዝተዳለወ እዩ። ኣብ ኤርትራ ዝተፈጸመን ዝፍጸም ዘሎን ንእሽቶ ሃገርን ውሑድ ህዝብን ዘለዎ ስለዝኾነት ጥራሕ ዘይኮነስ፡ የግዳስ ትስፋው ዓቕሚታት ስለዘለዎን ምንጪ ጥራ-ነገራት ኣፍሪቃ ስለዝኾነትን ንዲላታት ነዳዲ ዞባ ወሽመጥ ዓረብ ዝቀረበኣብ ምዕራባዊ ገማግም ቀይሕ ባሕሪ እስትራተጂያዊ ቦታ ስለእትውንን እዩ” ክብል ገሊጹ። ናይ ዞባውን ኣህጉራውን ሓይልታት ብፍላይ ከኣ ስሕበት ናይ ገዛእቲ ኢትዮጵያ ስስዕ ዝኾነውን ዘሎ ከኣ ንሱ እዩ። ስርዓት መለስ ዜናዊ ኣብ ልዕሊ ኤርትራ ኩናት ዝወልዓሉ መሰረታዊ ዕላማ ከኣ፡ ኣብ መንገዱ ኤርትራን ኢትዮጵያን ዶብ ናይ ምምልካት ሕጋዊ ጠለብ ኤርትራ ንምርሓቕ'ዩ ነይሩ።።

ስወእ ኣልኣሚን መሓመድ ስዒድ ነዚ መጽሓፍ'ዚ ብምውጽኡ፡ ንሃገራዊ ቤት ንባብ ኤርትራ ብታሪኻዊ መጻሕፍቲ ኣብ ምህብታምን ታሪኻዊ ፍጻሜታት ኣብ ምስናድን ሓደ ካብ ዘካየዶ ዓቢ ንጥፈት እዩ። ምዕባለታት ፖለቲካዊ ጉዳይ ኤርትራ ናብ'ቲ ብዙሕ ዝርዝራዊ ሓበሬታ ዘይብሉ መጻኢ ወለዶ ብስነ-ፍልጠታዊ ተኣማንነት ከመሓላልፎ ክኢሉ

እዩ። ንታሪካዊ መድረኽ ብዕቱብ ዝከታተል ወገን ከኣ እቲ ዝቀረበ ሓድሽ ሓበሬታ ሃንደበት ይኸኖ እዩ። እቲ መጽሓፍ ክንበብ ዘለዎ ክቡር መጽሓፍ እዩ። ኣብ ማሕበራዊ ተዘኩሮታት ህዝቢ ኤርትራ ድማ ካልእ ተወሳኺ እዩ። ብተወሳኺ ጥበብ ዘተታት ንምትንታንን ንምፍላጥን ካብኡ ድማ ተመኩሮ ንምቅሳም ታሪካዊ ሓቂታት ካብቲ ቀዳማይ ምንጪ ኣብ ኢድ ተመራመርቲ፡ ደረሰቲ፡ ጋዜጠኛታትን ኣንበብቲን በጺሑ ኣሎ።

መጽሓፍ “ሕድገት ዘፍቅድ መሰል” ሸውዓተ ምዕራፋት ዘለዎ 176 ገጻት ዝሓቆፈ ማእከላይ መጠን እዩ። ደራሲ ናይዚ መጽሓፍ፡ ናይቲ መንጐ ሰውራ ኤርትራ ወኪል ህዝባዊ ግንባር ሓርነት ኤርትራን ስርዓታት ኢትዮጵያ (ወተሃደራዊ ስርዓት መንግስቱ ሃይለማርያምን ስርዓት መለስ ዜናውን) ብመገዲ ሳልሳይ ወገን ዝተኸየደ ዘተታት ብሓጺሩ ዘቅርብ ምዃኑ ይገልጽ። ብምቅጻል ኣብዚ መጽሓፍዚ ብዛዕባቲ ዝኸየድ ዝነበረ ዘተታት ብኹሎም ወገናት ዝቀርብ ዝነበረ ሓሳባት ብዝምልከት ሓቀኛን ክውንነታውን ምእንቲ ክኸውን ዝለዓለ ጻዕሪ ገይረ እዩ። ቡቲ ንተጋደልቲ ሰውራ ኤርትራ ዘጋጠመ ሽግራት ኣነ ሓደ ካብኣቶምውን ስለዝኾንኩ ከምኡውን ቡቲ ኣብ ልዕሊ ኤርትራውያ ዜጋታት ዝተፈጸመ ሰብኣዊ ግህሰትተደረኽ ኣብ ስምዒት ንኸይኣቱውን ብዙሕ ተጠንቂቀ እዩ፤ ኢሉ።

ልክዕዩ ሰውእ ተጋዳላይ ኣልኣሚን መሓመድ ስዒድ ውልቃዊ ትዕዚብቲታቱ ካብ ምግላጽ ኣዝዮዩ ተጠንቂቐ። ፍጻሜታት ባዕሎም ክዛረቡ ስለዝኸእሉ ከኣ፡ ከም ዘለዎ ንምቅራብ ብዝለዓለ ደረጃ ተማእዚዙ ሰሪሑ። እንተኾነ ግን ኣብ ብዙሕ ኩነታት ውልቃዊ ትዕዚብቲታት ወግዓዊ ሰነዳት ክገልጹ ዘይክእል ክገልጽ ይኸእል እዩ። ብፍላይ ከኣ ኣብ ከምዚ ኣብ መንጐ ሰውራ ኤርትራን ስርዓት ደርጊ ኢትዮጵያን ካብ 1978 ክሳብ 1991 ን13 ዓመታት ምሉእ ኣብ ምብራቕ በርሊን፡ ዓደን፡ ኒጎሲያ፡ ኻርቱም፡ ኣትላንታን ለንደንን ዝተኸየደ ደራሲ ብቐጥታ ዝተሳተፎ ናይ ዘተ ማራቶን። ኣብ ፍሉይ ተዘኩሮታቱ ከቅርብ ድማ እትሰፎ።

ደራሲ ካብ ወድዓዊ ምክንያታት ብምብጋስ እቲ ዘተ ክዕወት ይኸእልዮ ዝብል እምነት ብኹሉ ወገን ከምዘይነበረ፡ ኩሉ'ቲ መስርሕ ከም ናይ ኣንጭዋን ድሙን ጸወታ ዝመስል ኮይኑ ልኡኽ ኢትዮጵያመሰል ርእሰ ውሳኔ ህዝቢ ኤርትራ ንምጥፋእ እንተ ዘይኮይንሉ ድማ ውሽጣዊ ምምሕዳር ወይ ዝዓበዩ ሕድገት ፈደራላዊ ስርዓት ከፍቅድ ነዚ ድማ

ብስቱር ወይ ብግልጺ ናይ መንግሥታት ምብራቕ ጀርመናውያን ወይ ደቡብ የመናውያን ወይ አሜሪካውያን ሓገዝ ከም ዝነበሮ ብምምልካት፡ ብአንጻሩ ልኡኽ ህዝባዊ ግንባር ሓርነት ኤርትራ ኣብ'ቲ ኣብ ምሉእ ናጽነት ዝተሰረተ ሕጋዊ ርእሰ ውሳኔ መሰል ህዝቢ ኤርትራ ዝኾነ ይኹን ሕድገት ወይ ዋጋ ዕዳጋ ከምዘይገብር ገሊጹ።

ወተሃደራዊ ስርዓት ኢትዮጵያ ኣብ እዋን ኮሎኔል መንግስቱ ሃይለማርያም፡ ዝሓለፈ ወተሃደራዊ ወራራቱ ድሕሪ ምፍሻሉ ትንፋስ ረኺቡ ሓድሽ ወተሃደራዊ ወራራት ንምውዳብን ንምድላውን ነቲ ዘተ ከም ሜላ ክጥቀመሉ ከሎ፡ ዕላማ ህዝባዊ ግንባር ሓርነት ኤርትራ ግን ነቲ መግዛእታውያን ስርዓታት ኢትዮጵያ ከም ውሽጣዊ ጉዳይ ኢትዮጵያ ኮይኑ ክተርፍ ዝጽዕርሉ ዝነበሩ ሕቶ ኤርትራ ኣህጉራዊ መልክዕ ንምትሓዙ እዩ ነይሩ። ብህዝባዊ ግንባር ሓርነት ኤርትራ ዝውክል ሰውራ ኤርትራ፡ ጉዳይ ኤርትራ ኣብ ኣህጉራዊ መጋባእያታት ከም ዝለዓል ኣብ ምግባርን ነቲ ኢትዮጵያ ኣብ ልዕሊ ሰውራ ኤርትራ ፈጠሩዎ ዝነበረ ከበባን ተነጽሎን ኣብ ምስባርን ክዕወት ከሎ፡ ብአንጻሩ ስርዓት ኢትዮጵያ ኣብ ባይታ ወተሃደራዊ መኸሰባት ኣብ ምርግጋጽን ኣብ ልዕሊ ሰውራ ኤርትራ ብሓይሊ ውሁብ ኩነት ኣብ ምፍጣርን ምሉእ ብምሉእ ፈሺሉ። ከምኡውን ሰውራ ኤርትራ ነቲ ብሶቬት ሕብረት ዝሕገዝ ዝነበረ ተኸታታሊ ወተሃደራዊ ወራራት ኢትዮጵያ ብምቁጽጻር፡ ወተሃደራዊ ተበግሶ ብምውሳድ ከተማ ድሕሪ ሓንቲ ከተማ ሓራ እናገበረ ንመግዛእታዊ ሰራዊት ኢትዮጵያ ካብ ስዕረት ጎልቢቡዎ። ኣብ መጨረሻታ ከኣ ብ24 ግንቦት 1991 ንመላእ መሬት ኤርትራ ሓራ ገይሩዎ።

ኣርባዕተ ነጥቢታት ኤርትራ ብመንጽር ሓሙሽተ ነጥብታት አሜሪካ

ከምቲ ኣቀዲሙ ዝተጠቀሰ፡ እቲ መጽሓፍ ብመጠኑ ሓድሽ ጉዳያት ዝሓዘ እዩ። ይኹንምበር ኣብ'ቲ ግዜ'ቲ ምሉእ ብምሉእ ቃልዕ ኣይነበረን። ምምሕዳር አሜሪካ ካብ ናጽነት ኤርትራ ቅድሚ 6 ኣዋርሕ ዘቅረበ እማመ ከኣ ናይ መጨረሻታ ስዓት'ዩ ነይሩ። እዚ ከኣ ኣብ ሕዳር 1990 ኮይኑ፡ ብመገዲ ሓላፊ ምምሕዳር ኣፍሪቃ ኣብ ሃገራዊ ባይቶ ጸጥታ አሜሪካ ዝነበረ ሮበርት ፍሬዘርን ኣብ ሚኒስትሪ ወጻኢ ጉዳይ አሜሪካ ሓላፊ ክፍሊ ምብራቕ ኣፍሪቃ ዝነበረ ዳቪድሶንን እዩ ቀሪቡ። እማመ

አሜሪካ አብ'ቲ አብ ዋና ከተማ ሱዳን ካርቱም ዝተኻየደ ርክብ ብ8 ሕዳር 1990 ንልኡኽ ህዝባዊ ግንባር ሓርነት ኤርትራ ተገለጽሉ።

ልኡኽ አሜሪካ አብ መንጎ ወከልቲ ኢትዮጵያን ኤርትራን ክትዕ ክካየደሉ ዘቅረቦ ሓሙሽተ ነጥቢታት እዚ ዝስዕብ እዩ።

1- መሰረታዊ መትከል

ኢትዮጵያ ንኤርትራ ውሽጣዊ ምምሕዳር ዘፍቕድ ፈደራላዊ ቅዋም ክህልዋ።

2- ቅርጺ

ክልቲኦም ወገናት አብ ዝመጽእ ርክባት ስልጣን ናይቲ መንግስቲ ዘቅውም ባይቶ ይሰማምዑ።

3- ምርጫታት

ካብ'ቲ ባይቶ ዝተመርጸሉ ገለ ዓመታት ምስ ሓለፈ፡ ነቲ ቅዋም ንምጽዳቅ ወይ ንምንጻጉ አብ ትሕቲ አህጉራዊ ተዓዛብነት አብ ኤርትራ ረፈረንደም ይካየድ።

4- ውሕሰነት

ክልቲኦም ወገናት ብዛዕባ ስርዓተ አፈታትሓ ፍልልያትን አህጉራዊ ተዓዛብነትን ብዝምልከት ይመያየጡ።

5- መስርሕ ምፍጣር ምትእምማን

ክልቲኦም ወገናት ብዛዕባ ስርዓተ መንግስቲ ዝምልከት ናብ ስምምዕ ምስ በጽሑ፡ አብ ኤርትራ ተኹሲ ደው ኢሉ አብ ትሕቲ አህጉራዊ ምቁጽጻርን ተዓዛብነት ናይ ክልቲኦም ወገናት አብ ዘለዎን ወተሃደራዊ ሓይሊ ከም ዝጎድል ይግበር። ክልቲኦም ወገናት ንመስርሕ ህጹጽ ሰብአዊ ረድኤት አብ ኤርትራ ብፍላይ ከኣ ንንጥፊታት ውድብ ሕቡራት ሃገራት አብ ወደብ ምጽዋዕ አገዳሲ አቃልቦ ክህብሉን ናይ ክልቲኦም ወገናት ወተሃደራዊ ሓይሊ ክጎድልን።

ብኣንጻር'ዚ ህዝባዊ ግንባር ሓርነት ኤርትራ ምስቲ ኩሉ አብ ኢትዮጵያ ተፈጠሩ ዝነበረ ምንቁልቋል ፖለቲካዊ ኩነታት ሰላማዊ ፖለቲካዊ ፍታሕ ንምምጻእ ዝሕግዝ ግብራውን ክውንነታውን እማመ ብ19 ለካቲት 1991 ንምምሕዳር አሜሪካ አቅሪቡ።

ተበግሶ ኤርትራ

ተበግሶ ኤርትራ ብኣርባዕተ ነጥቢታት ዝቆመ እዩ። ንሱ ከኣ፦

- 1- ሕቶ ኤርትራ ብመገዲ ረፈረንደም ህዝቢ ኤርትራ ብናጻ ድሌቱ ብዝውስኖ መሰረት ይፍታሕ። ነቲ ዝካየድ ረፈረንደም ከኣ ውድብ ሕቡራት ሃገራት ብቐጥታ ይመርሖ።
- 2- ጉዳይ ኤርትራ ብድሌት ህዝቢ ኤርትራ ብመገዲ ረፈረንደም ክሳብ ዝፍታሕ ውድብ ሕቡራት ሃገራት ኣብ ኤርትራ ኣህጉራዊ ዓቃብ ሰላም ሓይሊ ይዝርግሕ። ነቲ መሰጋገሪ መድረኽ ዝኸውን ምምሕዳር ከኣ የቅ ውም።
- 3- ረፈረንደም ቅድሚ ምክያዱ ጎብጠ. ሰራዊት ኢትዮጵያ ምስ ኩሉ ትካላቱ ካብ ኤርትራ ይወጽእ። እዚ ከኣ ኣህጉራዊ ዓቃብ ሰላም ሓይሊ እግሩ ኣብ ኤርትራ ካብ ዝረገጸሉ ዕለት ይትግበር።
- 4- መስርሕ ዳህሳስ ዘተ ምስ ተፈጸመን ህዝባዊ ግንባር ምስ ኣመነሉን ድማ ኣብ ትሕቲ ሕጋዊ ጽላል ውድብ ሕቡራት ሃገራት ቀጻሊ ዘተታት ንምክያድ ግድን ውሕስነት ክህሉ ኣለዎ። እንተኾነ ግን ኣብ መጨረሻታ ቦቲ ዝተካየደ ውግኣት ኩሉ ተበግሶታት በርዒኑ፡ ስርዓት ደርግ ድማ ኣብ ናይ ታሪኽ ጉሓፍ ተደርብዩ። ኤርትራ ከኣ ንመጀመርታ ጊዜ ካብቲ ኣብ መጨረሻታ ዕቁድ ናይ 19 ክፍለ ዘመን ኣብ ጂኦ-ፖለቲካዊ ካርታ ቀርኒ ኣፍሪቃ ዝተቀልቀለትሉ እዋን ድሕሪ ስለስተ ወለዶታት ኤርትራ ዝተበራረይሉ ናይ ሓደ ዘመን ምሉእ ፖለቲካውን ወተሃደራውን ቃልሲ ኣብ 1991 ሓርነታ ተጎናጸፋ።

ናይ መጨረሻታ ኩናት

ደራሲ ኣብ ሻውዓይን ናይ መጨረሻታን ምዕራፍ መጽሓፍ፡ ብዛዕባቲ ስርዓት ወያነ ኣብ [1998-2000] ኣብ ልዕሊ ኤርትራ ዝወልዖ ናይ ስለስተ ዓመታት ውግእ ብሕጽር ዝበለ ኣብ 65 ገጻት ገሊጹዎ ኣሎ። ብዛዕባዚ ኣብ መጨረሻታ ማለት ብ13 ሚያዝያ 2002 ናይ መጨረሻታ ሕጋዊ ፍታሕ ዝረኸበ ኩናት'ዚ ቀንዲ ረጅሒታት ከኣ ዘርዚሩ ኣሎ። ብርግጽ ከኣ ብመሰረት ሕጋዊ ውሳኔ ባድመ ናይ ኤርትራ ምጻና ተረጋጊጹ። እዚ ከኣ ነቲ ብዋጋ ሃገራዊ ሉኣላውነት ኤርትራ ኣስፋሕፋሒ ፖሊሲታቱ ብሓውን ዓረርን ከረጋግጽ ዝፍትን ዝነበረ ስርዓት ኢትዮጵያ ዓቢ ታሪኻውን ፖለቲካውን ጽፍዒት'ዩ ነይሩ። ህዝቢ ኤርትራን መንግስቱን ጀግና ሰራዊቱን ንኣስፋሕፋሒ ውጥናት ጸላኢ ብምፍሻል፡ ኣብ ጠረጴዛ ዘተ ኮፍ ንኹብልን ብመሰረት'ቲ ኢትዮጵያን ኤርትራን

ዝተመስረታሉ ናይ 1900፣ 1902፣ 1908፣ መግዛእታዊ ውዕላት መስርሕ ምምልካት ዶብ ንክቅበልን አገዲዶምዎ እዮም። በዚ መስረት ከአ ባድመ አብ ውሽጢ ሃገራዊ መሬት ኤርትራ ታሪኻዊ ቦታአ ሒዛ።

ሳልሳይ መጽሓፍ፡-“ኤርትራ መሬት ባሕሪ - ስስዐ ”

መጽሓፍ “ኤርትራ መሬት ባሕሪ-ስስዐ” ካብቲ ደራሲ አልአሚን መሓመድ ስዒድ ዝሰርሐ ሓሙሽተ ክፋላት ቀዳማይ ክፋል እዩ። አብዚ መጽሓፍዚ ቅድሚያ ምምጻእ መግዛእቲ ኢጣልያን ድሕሪኡ ዝነበረ ታሪኻዊ፣ ፖለቲካዊ፣ ማሕበራዊ፣ ቊጠባውን ባህላውን ሂወት ኤርትራ ብአዝዩ ሰሓቢን ቀለልን ስነ-ጽሑፋዊ ዕዮ ገለጹዎ አሎ። አብቲ ስነ-ጽሑፋዊ ዕዮ ዝተረቀሑ ገጸ-ባህርያት ዝተፈላለዩ ተራዮም ዝጸወቱ። እዚ ከአ ነቲ ስራሕ ፍሉይ ላዛ ሂደታዎ። እቲ አብ መንጎ ጽሑፋት ዝሰፈረ ባዕላዊ ዳህሳስ አብ ፍሉይ ኩነታትን ብዘይ ቐጥታዊ አገባብን እንተ ዘይኮይኑ ድማ ኩልዕ ኢሉ ከምዘይረአ ገይሩዩ አቅሪቡዎ። ስለዚ ምናልባት ናይ ገለ ተመራመርቲ ትዕዛብቲ ክስሕብ ከሎ፡ ካልኣት ግን ከይተረድአም ወይ ስምዒት ከይሃቦም ከም ተራ ጉዳይ ክሓልፍዎ ይኸእሉ እዮም።

ብአንጻር ናይቲ ዝሓለፈ፡ ደራሲ አብዚ ዕዮዚ ንዝተፈላለዩን ብብዓይነቱን ክውንነት ንምግላጽ አገባብ ፈጠራዊ ስነ-ጽሑፍዮ ተጠቂሙ። ናይ ወጻኢ ተራ ከይሰረዘ ፍጻሜታት ብቃል ደቂ ሃገር ከም ዝዝንቶ ገይሩ። ደራሲ ነቶም ዝሓረዩም ገጸ-ባህርያት ናጽነት ብምሃብ ብዛዕባ ነፍሶም ባዕሎም ከም ዝዛረቡን ሕቡእ ውሽጣዊ ስምዒታቶም ብዕምቆት ከም ዝርእዩን ባህሎምን ወግዒታቶምን ብዘይ ሰክፍታ ከም ዝገልጹን ቊጠባውን ማሕበራውን ኩነታቶም ከም ዘንጸባርቁን ልዕሊ ኩሉ ከአ እቶም ቀንዲ ገጸ-ባህርያት አብ ውሽጢቲ ኤርትራ አብ መንጎ ክልቲኡ ኩናት ዓለም ዝተለብለበትሉ ፖለቲካዊ፣ ቊጠባዊ፣ ማሕበራውን ባህላውን መግሃር ዝተወልዱን ዝግበዩን ስለዝኾኑ ብሃገራዊ ስምዒት ዝተባሕቱ እዮም።

ደራሲ አብዚ ቀዳማይ ክፋል ዛንታኡ ምትእትታው ከይገበረ በቶም ዝመረጸም ገጹ-ባህርያት ከንጸባርቕ ክኢሉ እዩ። አብ'ቲ ስነ-ጽሑፍ ዝተሓርዩ ገጹ-ባህርያት ተራኦም ዝተመንዘዑን ናጽነት ዘይብሎምን ከም ዘይኮኑ ከኣ ኣንባቢ ክርድኦ ይኸእል እዩ። ብኣንጻሩ ብናጻ ዝንቀሳቕሱ፡ ዝዛረቡን ብናጻ ዝሓሰቡን እዮም። እዚ ኸኣ ኣብ ናይ ስነ ጽሑፍን ዛንታን ዕዮን እቲ ዝበርቲዐ ኣገባብ እዩ።

ልክዕዩ ንሕና ኣብ ቅድሚ ፈጠራዊ ስነ-ጽሑፋዊ ዕዮ ስለዘዩሎና፡ እቶም ገጹ-ባህርያት ካብ ምክትታል ደራሲ ወይ ኣዘንታዊ ወይ ተመራማሪ ደረጃ ብደረጃ ይኹን ወይ ብመገዲ ሓያል ሰውራ ወይ ብሃንደበት ወይ'ውን ብምዝንጋዕ ክወጹ ዝኸእሉ ኣይኮኑን። ሕጂ ንሕና ኣብ ቅድሚ ብመልክዕ ፈጠራዊ ዕዮ ዝቀረበ ፖለቲካዊ፡ ታሪካዊ፡ ቊጠባዊን ባህላዊን ስነ-ጽሑፍ ኢና ዘሎና። ፈጠራዊ ኣገባብ ከኣ ክንጥቀመሉ ዘይንኸእል ዕዮ ኣይኮነን። ኣብዚ ግን ፈጠራ ዕላማ ዘይኮነስ ኣገባብ እዩ።

በዚ ድማ ዝተወሰነ ዕማም ንምስላጥን ስነ-ጽሑፋዊ ዕዮ ንምግልጋልን እንተ ተጠቂምናሉ ዘገርም ኣይኮነን። ደራሲ ነቲ ዘልዓሎ ጉዳያት ንምብራህ ብርክት ዝበሉ ገጹ-ባህርያት'ዩ ተጠቂሙ። እድሪስ መሓመድ ሳልሕ ጃብር ከኣ እቲ ቀንዲ ገጹ-ባህሪ እዩ። ክንላለዮን ብመገዱ ከኣ ብስነ-ጥበባዊን ዘይቀጥታውን

አገባብ ሓፈሻዊ ኩነታት ኤርትራ ከፍልጠና ከምዚ ኢሉ ይዛረብ። “እድሪ ስ በኹሪ ወዱ ንኼኸ መሓመድ ሳልሕ አይኮነን። አቡኡ ዘዘንትዎ ኢጣልያውያን ዝተኸተልዎ መሬት ናይ ምህጋርን ሰፊራን ፖሊሲ ብዕድመ ንእሽቶ ስለዝኾነ ይዓብዮ እዩ። ዕድሚኡ 12 ዓመት መሊኡ አይነበረን። አፍልጠኡውን ድሩትዮ ነይሩ። ኩሉ አቃልቦኡ ልዕሊ መዛንኡ ንምኳንን ኣብ ቅድሚ ወላዲኡን ኣቦሓጎታቱን ሓበን ንኸስምዖን ጸወታ “ሰለልን” “ሂለለን” ንምፍላጥዮ ነይሩ። እንተኾነ ግን እድሪስ ብኸልእ መዳይውን ዓባዩ ሓሊማ እተዘንትወሉ ከም “ንሳ፡ ጤልን ዝብኢን” ዝአመሰለ ጽውጽዎይ፡ “አፍቃሪቱ ዝደሊ ዝነበረ ነጋዶ ገላዩ ዝጨወይሉ ሱሂል” ይስሕቦ ነይሩ። ዓመጽቲ ኣብ ምምካት “ሱሂል” ዘርእዮ ዝነበረ ትብዓት ከአ አመና የደንቆ ነይሩ።

ደራሲ ሓቀኛ ባህርያዊ መንነት ናይቶም ዝመረጸም ክውንነታውያን ቀንዲ ገጸ-ባህርያት ከም እንርዳእ ገይሩና እዩ። መሰረታዊ መለለይኦም ኣብ ኩሎም ህጻናት ኤርትራ ብፍላይ ከአ ኣብ ህጻናት ከተማ ምጽዋዕን ከባቢኣን ዝርአ እዩ። እቲ ምኽንያት ከአ እድሪስ መሓመድ ሳልሕ ሓደ ካብ ደቂታ ካብ ወደብ ምጽዋዕ ገለ ኪሎ ሜተራት ጥራሕ እትርሕቅ ዓዲ ሓሊብ ስለዝኾነ። መንነት እድሪስን ዓርኩ እስማዒል ዓመሬትን ሓጎስ አርዓዶምን እናማዕበለን እናሰፍሐን ክኸይድ ከሎ፡ ንኤርትራ ዘጋጠመ ዓቢ ፖለቲካዊ ፍጻሜታትውን ምስኡ እናዓበዩ ከይዱ። ምምጻእ መግዛእቲ ኢጣልያ ኣብ መጨረሻታ 19 ክፍለ ዘመን፡ ዘመነ ፋሽስትነት ኣብ እዋን መግዛእቲ ኢጣልያ፡ ምእታው ኤርትራ ኣብ ትሕቲ መገዚትነት ብሪጣንያ፡ ድሕሪ ካልኣይ ኩናት ዓለም ኣብ መንጎ ኤርትራን ኢትዮጵያን ብአሜሪካን ብሪጣንያን ዝተኣልመ ፈደራላዊ ውዲት፡ ሃገራዊ ፕሮጀክት ኤርትራ ንምክባብን ንምሕናቅን ውሽጣዊ ግርጭታተን ብአህጉራውያን ሓይልታት ዝቅለስ ምርባሕ ፖለቲካውያን ሰልፊታት ኤርትራ፡ሃገራውያን ሓይልታት ኤርትራ ንዘባውን አህጉራውያን ውጥናት ኣብ ምቅላዕን ምፍሻልን ብሓደ ወገን፡ ንሃገራውያን ሓይልታት ኤርትራ ኣብ ሓደ ሃገራዊ ዕላማ ኣብ ምስማርን ካብ ውሽጢቲ ዝተኸስተ ሓያል ማዕበል ንሃገራዊ መርከብ ናብ ሰላማዊ ማዕርፎ ኣብ ምብጻሕን ምፍሻሎም፡ ገለ ካብዮም ዝተራእዩ ምዕባሊታት እዮም። ኣብ ውሽጢ ከምዚ ኩነታት፡

ሜዳ ኤርትራ ብዝኾነ ይኹን ኣህጉራዊ ወገን ተሓሳሳብን ተቆጻጸሪን ዘይብሉ ንገዛእቲ ኢትዮጵያ ምትራፍ ከኣ ዘገርም ኣይኮነን። ብቀደሙ እውን ከም ኩለን ግዝኣታት ኢጣልያ ኣብ ኣፍሪቃ ሶማልን ሊብያን ሕጋዊ ርእሰ ውሳኔ መሰል ህዝቢ ኤርትራ ኣብ ምግሃስ ፖለቲካዊ ውዲት ዝፈጸመ ንሱ ስለዝኾነ ኣብዚ ጉዳይዚ ክትምርኮሱ እትክእል ትካል ኣይኮነን። “ኢምቦርመርያዊት” ኢትዮጵያ ከኣ በብቅሩብ ንፈደራላዊ ውዕል ከተፍርሶ ጀሚራ። ኣባላት ጸጥታ ኢትዮጵያን ሃሱሳቶምን ኣብ መላእ ሃገር ራዕዲን ሽበራን ክፈጥሩን ንዝኾነ ኤርትራዊ ዜጋ ሃገራዊ ስለዝኾነ ጥራሕ ገበን ከይፈጸመ ናብ ኣብያተ ማእሰርቲ ክዳጉኑን ኣብ ልዕሊ እሱራት ግፍዒን ኣካላውን ኣእምራውን መግረፍቲ ከውርዱን ምስ ጀመሩ ፍርሒን ዘይርጉእ ኩነታትን ክፍጠር ክኢሉ። ኣብ ውሽጢ ውጡር ፖለቲካዊ ኩነታት እድሪስን ሓጎስን እስማዒልን ኣብ መጻወድያ ናይቶም ንምንቅስቃሳቶም፡ መንበሪ ገዝኦምን ንኤርትራዊ መንነት ኣብ ውሽጢ ኢትዮጵያ ንምሕቃቅ ዝግለመ ምትእስሳር ኤርትራ ብፈደራላዊ ውዲት ምስ ኢትዮጵያ ዝቃወም ሃገራዊ ንጥፊታቶምን ዝከታተሉ ኣባላት ጸጥታ ምውዳቆም ዘገርም ኣይኮነን።

ስለስቲኦም ኣዕሩኽ ድሕሪ ናይ ሸውዓተኣዋርሕ ምሉእ ማእሰርቲ፡ ኣብ ወርሒ ሓምለ 1956 ብምውጻእ ናይ ናጽነት ብርሃን ክርእዩ ጀሚሮም። ቊጠባዊ ሂወት ኤርትራ ኣመና ኣንቆልቊሉ’ዩ ጸኒሑዎም። ኣብ ርእሲዚ ካብ ማእሰርቲ ድሕሪ ምውጽኦም ኣብ ትሕቲ ቀጻሊ ምክትታል ጸጥታ ከምዘለዉ ይርድኡ ነይሮም። በዚ ዝተጠቐሰ ድምር ፖለቲካውን ቊጠባውን ኩነታት፡ እድሪስን ሓጎስን እስማዒልን ብሰላም ሰሪሖም ድራሮም ንምርካብን ኣንጻር ኢትዮጵያ ፖለቲካዊ ቃልሶም ንምቅጻልን ናብ ሱዳን ክሰደዱ ክሓስቡ ጀሚሮም። እድሪስ ናብ ከረን ንምኻድ ናይ ሓደ ዘመዱ መርዓ ኢሉ’ዩ ኣመኸንዩ። ኩነታቱ ከይፍለጥ ከኣ ኣብከረን ሰዓታት ከይጸንሐ ብቅልጡፍ ናብ ከተማ ኣቕርደት ገስጊሱ። ካብኡ ናይ ሻቅሎትን ፍርሒን ስምዒታት እናተበራረዩ፡ ቡቲ ካልእ ሸነኽ ከኣ ሓድሽ ሂወት ንምጀማርን ብዝተፈልየ ኣገባብ ቃልሱ ንምቅጻልን ተስፋ እናገበረ ጉዑዞ ማራቶን ናብ ከተማ ከሰላ ሱዳን ተተሓሓዞ።

ደራሲ ናይ ኩሉ ዓብን ንእሽቶን ፍጻሜታት ሓድሽ ስነ-ጽሑፋዊ ዕዮ ዘዘንቱ ኣብ ሓደ ገጹ-ባህሪ ጥራሕ ኣይተመርኮሰን። የግዳስ ብኣንጻሩ ኣብ ቀንዲ ገጹ-ባህርያት እድሪስ መሓመድ ሳልሕ፡ እቶም ካልኣት መሰረታውያን ገጹ-ባህርያት ሓጎስ ኣርዓዶምን እስማዒል ዓመሬትን ካልኣት ሓፈሻዊ ገጹ-ባህርያት ከም ሼኽ መሓመድ ሳልሕ ጃብር፡ ብዓልቲ ቤቱ ምሉኽ ዓብደልቃድር፡ ትርሓስ፡ ፋጥማ፡ ልኡልን ነጋሽን ወዘተ ጽቡቕ ዝኾነ ምውህሃድዮ ፈጠሩ። ኩሎም ገጹ-ባህርያት ኣብ ውሽጢ'ቲ ዝተገልጸ መስርሕ ምዕባለታትን ፍጻሜታትን ናይ ህልውናኦም ምኽንያት ዝወነኑን ኣብ ገለ ግዝያት ከኣ ቦቲ ቀንዲ ተራኦም ዝሸፍንዎን እዮም።

ብዝኾነ እዞም ገጹ-ባህርያት እዚኣቶም ነቲ ኣብ ቀልቦም ዝንቀሳቀሰ ወይ ኣብ ኣእምሮኦም ዝመላለሰ ዘቃልዑ ጥራሕ ዘይኮኑ፡ ካብ መዓልታዊ ተራ ፍጻሜታት ስድራ ቤት እድሪስ ኣብ ምብራቓዊ ጎላጉል፡ ትርሓስ ማእከላይ ከበሳን ደራሲ ብኣዝዩ ማራኽ ኣገባብ ዘቅረቦ ስነ ስርዓት መርዓ መርየምን ብምብጋስ ንዕምቆት ባህሊታትን ወግዒታትን ኤርትራ ዳህሲሱ እዩ። ስለዚ ከኣ ደራሲ፡ ክዛረብ ብዝኽእል መልክዕ ነቲ ትርኢት ብኣዝዩ ውሕሉልን ስሩዕ ዋሕዚን ከቅርቦ ክኢሉ እዩ።

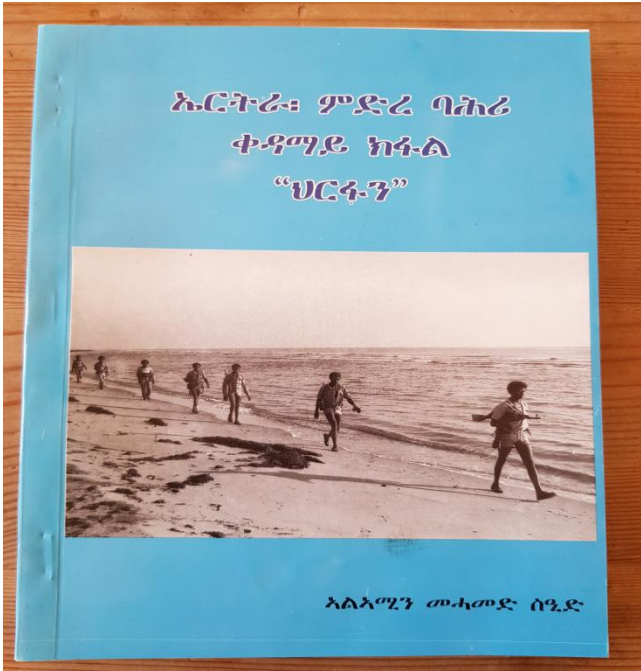
ራብዓይ መጽሓፍ፦ “መሬት ኤርትራ እምበር፡ ህዝባ ኣየድልየናንዮ”

እዚ መጽሓፍ'ዚ ቦቲ ዓቢ ተጋዳላይ ሰዉእ ኣልኣሚን መሓመድ ስዒድ ኣብ 2010 ኣብ ሱዳን ብቤት ማሕተም “ዳር ኣሕታምን ዘርጋሒን”እዩ ተሓቲሙ። 198 ገጻትን ኣርባዕተ ምዕራፋት ድማ ኣለዎ። ደራሲ ኣብ ቀዳማይ ምዕራፍ፡ “ኣስፋሕፋሒ ባህሪ ስርዓታት ኢትዮጵያ” ከብርህ ከሎ፡ ኣብ ካልኣይ ምዕራፍ ድማ መግዛእታውን ተጻባኢን ፖሊሲ ኢትዮጵያ ካብ ዘመነ ሃገይ ሃይለ ስላሰ ክሳብ ዘመነ መለስ ዜናዊ ገለጹ። ከምኡውን ገዛእቲ ኢትዮጵያ ቍጠባዊ ዓቕሚ ኤርትራ ብፍላይ ከኣ ኣብ መዳያት ሕርሻ፡ ሃብቲ እንሰሳ፡ ዕደናን ፋብሪካታትን ዝተኸተልዎ ናይ ዕንወት ፖሊሲ ኣብ ሳልሳይ

ምዕራፍ ክትንትን ከሎ፡ ኣብ ራብዓይን ናይ መጨረሻታን ምዕራፍ ከኣ ተርእዮ ወያነ ኣብሪሁ።

ደራሲ ኣብ መእተዊ መጽሓፉ፡ “እዚ መጽሓፍ’ዚ ሽግራት ኤርትራ ኣብ ዘመነ ኣስፋሕፋሕቲ ሃጺያት ይኹን ኣብዚ እዋን’ዚ ኣብ ግዜ ገስገስቲን ደሞክራሲያውያንን ብሃልቲ ስርዓታት ኢትዮጵያ” ኣብሪሁ። ፖለቲካዊ መርገጺ ህዝቢ ኤርትራ ከኣ ብሓፈሻዊ ፖለቲካዊ ኣረዳድኣ፡

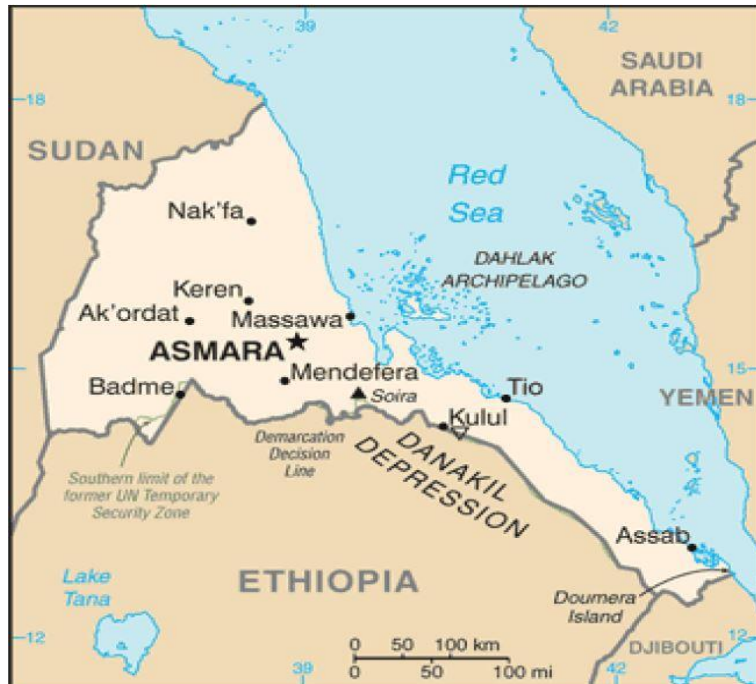
- 1- ምስፍሕፋሕ ክስዕር
- 2- ሃገራዊ ናጽነትን ማሕበራውን ቍጠባውን ሓርነትን ከረጋግጽ፡
- 3- ንሓፈሻዊ ረብሓ ኤርትራን ዞባን ዘገልግል ሰላምን ርግኣትን ከረጋግጽ ግድን እዩ።

ኣገዳስነት ናይዚ መጽሓፍ’ዚ፡ ተሽታተልቲ ስርዓታት ኢትዮጵያ ካብ ዘመነ ሃጺይ ሃይለ ሰላሰ ክሳብ ውድቀት ስርዓይ ወያነ ካብ ዝፈጸምዎ ፖለቲካዊ፡ ማሕበራውን ቍጠባውን ገበናት እቲ ኣገዳሲ ሸነኹ ዝሰነዶ ምጻኑ እዩ።

እንተኾነ ግን ኢትዮጵያ ኣብ ልዕሊ ህዝቢ ኤርትራ ን66 ዓመታት ምሉእ ማለት ካብ 1952 ክሳብ 2018 ዝፈጸመቶ ኣዝዩ ብዙሕ ዝተፈላለዩ ታሪኻዊ፡ ፖለቲካዊ፡ ወተሃደራውን ቍጠባውን ገበናት ስሩዕን ዓሚቑን መጽናዕቲ ዝሓትት እዩ።

ሓሙሻይ መጽሓፍ፦ ኤርትራ መሬት ባሕሪ “ሓያል ቊጥፀ”

ካልኣይ ክፋል ናይቲ ሓሙሽተ ተኸታተልቲ ፈጠራዊ ዕዮ ዝኾነ መጽሓፍ “ሓያል ቊጥፀ” ደራሲ ናይ መጨረሻታ ብሂወት ከሎ ዘሕተዎ እዩ። ደራሲ ሰወእ ኣልኣሚን መሓመድ ሰዒድ ሓሙሽተ ታሪኻዊ ማዕርፎታት “ምብርባር፡ ኣገዳስነት ምምራጽ ዕጥቃዊ ቃልሲ፡ ምትኳስ ናይ ምጅማር ጥይት፡ ምጅማር ሰውራዊ ዓመጽን ዘይቅኑዕ ምብጋስን” ኣብሪሁ። ደራሲ ፖለቲካዊ ፍጻሜታት ኤርትራ ብቀደም ተኸተል ዕለታቶም ከቅርቦም ከሎ፡ ብመገዲ መዓልታዊ ሂወት ናይቶም ኣብ ውሽጢቲ ፍጻሜታት ዝርከቡ ብእኡ ዝጸለዉን ዝጸልዉን ገጹ ባህርያት ኣቢሉ ከኣ ንማሕበራዊ፡ ባህላውን ቊጠባውን ዕምቆት ይገልጽ። ደራሲ ከምቲ ኣብ ቀዳማይ ክፋል ዝተኸተሎ ኣገባብ ብምኻዱ ከኣ ነቲ መጽሓፍ ኣሃብቲሙዎ እዩ።

ሓያል ቊጥፀ ህዝቢ ኤርትራ ምስ ኩሉ ጸገማቱ ባህርያውን ሞገታውን ታሪኻውን ውጽኢት ኣስፋሕፋሒ ባህጊታት ገዛእቲ ኢትዮጵያን መሓዙቶምን ክኸውን ከሎ፡ ንታሪኻዊ፡ ፖለቲካዊ፡

ማሕበራውን ቀጠባውን ክውንነት ኤርትራ ብዘይምግናን ብወድግዊ አገባብ ዘንጸባርቕ እዩ።

ኣብ ቀዳማይ ክፋል “ስዕ” ዝርዝር ኣቃውማኡን ዕምቆቱን ዝተላለናዮ ቀንዲ ገጹባህሪ እድሪስ መሓመድ ሳልሕ ቀስ ብቀስ ኣብ ውሽጢ ሂወት ማሕበረሰብ ሱዳን ምስ ኩሉ ክሊማኡ ክወሃድ ጀመሩ። ናይ ብሓቂ ድማ ነቲ ኣብ መንገጥ ህዝብታት ሱዳንን ኤርትራን ዘሎ ዓሚቀጥ ታሪኻዊ፣ ባህላውን ማሕበራውን ምትእስሳር ዝገልጽን ዘብርህን ከም ናይ ማሕጽብ ኣልጅዓሊ ዝመሳሰል ናይ ሱዳናዊ ገጹባህሪ ተራ ክጻወት ጀመሩ። ኣብ ርእሲዚ እውን ኣብ ፈጠራዊ ስነ-ጽሑፍ ንገለ ካብቲ ዕዮ ዘንጸባርቁ ካልኣት ብርክት ዝበሉ ኣገደስቲ ገጹባህርያት ገለ ካብኣቶም ዑመር የመኒ፣ ሓጉስ ኣርዓዶም፣ ወዘተ ክጥቀሱ ይከኣል። ሃይማኖታዊ ፍልልይ ኣብ ማሕበራውን ባህላውን ውህደት ዕንቅፋት ከም ዘይከውን ከኣ ኣረዲኡና። ንኣብነት ኤርትራዊ ክርስትያን ሓጉስ ኣርዓዶም ኣብ ሱዳናዊ እስላማዊ ማይክሮስኮፕ ሕብረተሰብ ግርባ ፍጹም ስለዝተወሃደ “ብዙሓት ኣብ ምርጫ ከባቢ እንተ ድኣ ተወዳዲሩ ክዕወት ይኸእልዮ” ይብሉ ነይሮም። እዚ ድማ ሓጉስ ኣርዓዶም ነቲ ዓዲ ኣብ ምልማዕን ናይ ስራሕ ዕድል ኣብ ምፍጣርን ዝጻወቶ ተራ ነበርቲ ልዑል ክብሪ ከም ዝህብዎ ዘንጸባርቕ እዩ። ይኹንምበር ካብ ሓደ ፍጻመ ተበጊስካ ምስ ኩሉ ኣገዳስነቱን ዕምቆቱን ሓፈሻዊ ፍርዲ ክትህብ ዝከኣል ኣይኮነን።

መንግስቲ ኢትዮጵያ ንእድሪስ መሓመድ ሳልሕ ኣብ ምሓዝ ምስ ፈሸለ፡ መሪር ቀጥቦኡ ንምፍጻም ብመገዲ ናይ ጸጥታ ትካላቲ ንሓወ ኣሕመድ እድሪስ ኣሲሩ። ገበን ስለዝፈጸመ ዘይኮነስ፡ ንሓወ ዝረኸበ ስለዝመስሎ እዩ። ተኸታተልቲ መግዛእታውያን ስርዓታት ኢትዮጵያ ኣብ ኤርትራ ዝኸተልዎ እኩይ እስትራቴጂ ከኣ ንሱ እዩ። ብዝኾነ እድሪስ ናብ ሱዳን ምስተሰደ ኣብ ከተማ ከሰላዮ ተቐመጡ። ነበርቲ ከሰላውን ሓቀፎምዎ እምበርከም ጋሻ ኣይርኣይዎን። ከተማ ከሰላን ነበርታን ብባህልን ወግዲን ማሕበራዊ ኣቃውማን ባህርያዊ መቐጸልታ ናይቲ ኣብ ክልቲኡ ዶባት ቀቢላታት ቢኒዓምር፡ ሓባብን ቢጃን ዝነበርሉ

ከባቢ ምዕራባዊ ዓዲታት ኤርትራ ኮይኑዩ ረኽቡዎ። ዶብ ክልቲአን ሃገራት ብነበርቲቲ ከባቢ ብወገን ኤርትራ ይኹን ሱዳን አገዳስነት የብሉን። ብዓልቲ ቤቱ ፋጥማውን እንተኾነት ኣብ ከሰላ ምስቶም ነበርቲ ተወሃሂዳ ንክትቅመጥ ዝኾነ ይኹን ዕንቅፋት ኣየጋጠማን። ንኣብነት ምስ ኣንስቲ ኣብ ዶብ ዝርከባ ዝተሓናፈጸ ቀቢላታት ሱዳንን ኤርትራን ዝምድና ንምቕም ኣይተሸገረትን ጥራሕ ዘይኮነትስ፡ ኪኖኡ ሰጊራ ምስ ኣንስቲ ጅዓልያ፡ ሻግያ፡ ደናግላን ኑባን ሓያል ዝምድና መስሪታ እያ። ደራሲ ንምውህሃድን ሕውነታዊ ዝምድናን ናይቲ ህዝቢ ሰጊሩ፡ ካብ ኤርትራ ሩባታት ሰቲት፡ ጋሽን ባርካን ናብ ከሰላን ቶኮርን እጥባራን ዝፈሰስ ማይውን ንኩሉ ዶባት ሰጊሩ ንመሬት ህዝቢ ሱዳን ሂወት ከም ዝዘርኣሉ ሓቢሩ።

እድሪስ ንስድራ ቤቱ ዝበልዕዎ ኣብ ዘናድየሉ ዝነበረ እዋን፡ ቀዳማይ ኣቃልቦኡን ሓሳባቱን ብዛዕባ ፖለቲካዊ ሂወት ሃገሩን ቅልጡፍ ምዕባላታቱን እዩ ነይሩ። ካብዝን ካብትን ዜናታት ሃገሩ የናዲ ነይሩ። ጐረባብቲ ሃገራት ብመጠንቲ ዝጸለውኦ ኣብ ነንሓድሕደንውን ስለዝጸላለዎ፡ ብዛዕባ ፖለቲካዊ ኩነታት ኤርትራ ንሱዳናውያን ኣዕርኹቱ ይገልጸሎም ነበረ። ከምኡውን ፍጻሜታት ሱዳን ይከታተል ነይሩ። ነቲ ጀነራል ኢብራሂም ዓቡድ ኣንጻር ቀዳማይ ሃገራዊ መንግስቲ ሱዳን ኣብ 1958 ዘካየዶ ወተሃደራዊ ዕልዋውን ብኣካል ነይሩዎ ጥራሕ ዘይኮነ፡ ግዳይ ናይቲ ንህዝቢ ሱዳን ዘጋጠመ ቍጠባዊ ሽግርውን ኮይኑ እዩ። እዚ ብወገን ሱዳን ዘጋጠመ ጸገም ኮይኑ፡ ነቲ ኩነታት ብኤርትራ ሸነኽ እንተ ርኢናዮ ድማ፡ ስርዓት ጀነራል ኢብራሂም ዓቡድ ዝምድናኡ ምስ ስርዓት ኢምብራጦር ኢትዮጵያ ስለዘደልደለ፡ ኣብ ሱዳን ሃገራውያን ሓይልታት ኤርትራ ናይ ምህዳንን ምስገግን ፖሊሲ ተኸቲሉ። በዚ ናይ ተጸብኦ ንጥፊታቱ ከይተወሰነ ከኣ ንኤርትራውያን ተጋደልቲ እናሓዘ ንስርዓት ኢትዮጵያ ከረክቦም ጀሚሩ። ካልኣት ካብ ተማእዛዝነት መግዛእቲ ኢትዮጵያ ንዝወጹ ትምህርቲ ክኾኖም ብዝብል ድማ ካብ ምቅንጻሎም ድሕር ኣይበለን። እንተኾነ ግን ህዝቢ ኤርትራ ንሕልሚ ኢምብራጦርያ ኢትዮጵያ ብምድምሳስ ኣብ ናይ ታሪኽ

ጉሐፍ ደርብዬዎ። ንምእንቲ ናጽነቱን ሓርነቱን ክቡር ሂወት እናኸፈለ ጽንዓቱን ተወፋይነቱን መኸተኡን አሓይሉ።

እድሪስ አብ ጥቃ ዶብ እትርከብ ከተማ ከሰላ ይቕመጥ ስለዝነበረ፡ በቶም ብሰንኪ ግፍዒታት ትካላት ጸጥታ ጸላኢ ብዘይምቁራጽ ካብ ኤርትራ ናብ ሱዳን ዝውሕዙ ዜጋታት አቢሉ ፖለቲካዊ ፍጻሜታት ኤርትራ ንምክትታል ይጽገም አይነበረን። ከምኡውን መስርሕ ምምስራት ምንቅስቓስ ሓርነት ኤርትራ አብ 1958 ምስ ኩሉ ምስጢራዊ ባህርያቱ ቀዳማይ ዝከታተሎ ዝነበረ እዩ። መሰረታዊ ዕላማ ናይቲ ውድብ ምርግጋጽ ሃገራዊ ሓድነትን ንምእንቲ ናጽነት ምቅላስን ምርግጋጽ ደሞክራሲያዊ ስርዓትን ምጥኑውን ክፈልጥ ክኢሉ። ብተወሳኺ ምላድ ተጋድሎ ሓርነት ኤርትራን ምጅማር ዕጥቃዊ ቃልሲ አብ 1961 ብመሪሕነት ሓምድ እድሪስ ዓዋተን አብ መንጎ ተጋድሎ ሓርነት ኤርትራን ምንቅስቓስ ሓርነት ኤርትራን ዝተኸሰተ ዘይምክኑይ ቁርቁስን ውሽጣዊ ግርጭታት ተጋድሎ ሓርነት ኤርትራን ብልዑል አቃልቦ ይከታተሎ ነይሩ። በቲ ካብ ሜዳ ኤርትራ ወይ ካብ ፖርት-ሱዳን ዝመጽእ ዝነበረ ዘሕጉስን ዘሕዝንን ዜናታት ሞራላዊ መንፈስ እድሪስ ክብን ለጠቕን እንተበለ ዘገርም አይኮነን።

ግዜ እናላለፈ ምስ ከደ፡ መነባብሮ ስድራቤት እድሪስ ኣብ ከሰላ እናሓሰመ ከይዱ። ነቲ ኩነታት ዝያዳ ዘግደዶ ድማ ብሰንኪ ስርዓት ዓቡድ ልዕልናኡ ንምርግጋጽን ነቲ ኣብቲ እዋንቲ ዝነበረ ሰውራዊ ምልዕዓል ሕብረተሰብ ሱዳን ንምብርዓንን ዝወሰዶ ጸጥታዊ ስጉምቲታት ንፖለቲካዊ ኩነታት ሱዳን ከም ዘንቆልቀሩል ገይሩዎ። እዚ ሓፈሻውን ፍሉይን ኩነታት ድማ እድሪስ ቅድሚ ንጉዑዞ ምውሳኑ ብዕቲብ ክሓስበሉ ደሪኹዎ። ኣብቲ እዋንቲ እቲ ዝጸብዮ ናይ ህልውና ብድሆ ክብደቱ ብዘየገድስ ናብ ሃገሩ ክምለስዮ ወሲኑ። ናብ መሬት ዓደቦኡ ንምምልስ እናሓሰበ ከሎ ግን፡ ነቲ ኩሉ ስነ-ኣእምራዊ ሓጽራት ዝሰበረን ንሽዱሽተ ዓመታት ኣብ መላእ ሱዳን ሰፊኑ ዝጸንሐ ጸልማት ዝቀንጠጠን ምልዕዓል ጥቅምቲ 1964 ከም በርቂ መጺኡ። ኣብ መንጎ ዝተፈላለዩ ጸጋማውያን፡ ሊበራላውያንን ሃይማኖታውያንን ፖለቲካውያን ሰልፊታት ሱዳን ኣብ ሜዳ ሱዳን ፖለቲካዊ ንጥፊታት ጀሚሩ። መብዛሕትኦን ከኣ ምስ ቃልሲ ህዝቢ ኤርትራ ዘለወን ምድግጋፍ ገሊጸን።

ከምዚ ኢላ ሱዳን ናብ ሓድሽ ታሪኻዊ መድረሽ ኣትያ። ሕቕ ሰውራ ኤርትራ ውሑስ ከም ዝኾነ ከኣ እድሪስ ክርዳእ ክኢሉ። ሜዳ ሱዳን ድማ ምስ ቃልሲ ህዝቡ ዝደጋገፍ ፖለቲካዊ ንጥፊታት ዝካየደሉ ኮይኑ። ቍጠባዊ ሂወት ከተማ ከሰላን ካልኣት ከተማታትን ሱዳን ናይ ምብርባር ሂወት ክዘርእ ጀሚሩ። ቡቲ ሰውራ ጥቅምቲ ዝፈጠሮ ሓድሽ ፖለቲካዊ ሃዋሁው፡ ኣብ መንጎ ህዝቢ ሱዳን ዝተራእየ ንጥፊታት ሕጉስ ነይሩ። ይኹንምበር ኣቲ ኣብ መንጎ ናይ ዕላማ ብጸት ከይክሰት ዝፈርሐ ዝነበረ ፍጻሜ ከም በርቂ ወሪዱ። ኩናት ሓድሕድ ነቲ ቀታሊን መርዛምን ሕንዙ ኣብ ልዕሊ ሰውራ ኤርትራ ሸኽሊዎ። ኣብ ዒላ-ጸዕዳ ኣብ 1965 ኣብ መንጎ ምንቅስቃስ ሓርነት ኤርትራን ተጋድሎ ሓርነት ኤርትራን ኩናት ተወሊዑ። ብሰንኪ ከኣ ብሉጻት ተጋደልቲ ተሸሲሮም። ከምዚ ኢሉ ኣብ መንፈስን ኣተሓሳስባን መሪሕነት ኤርትራ ናይ ክልቲኡ ውድባት ሓደገኛ ቀታሊ ቫይረስ ተቀልቂሉ። እዚ ሽግርዚ ግን ካብ ሰማይ ዝወረደ ኣይኮነን። ሰማይ ወርቂ ወይ ሽግር ኣየዝንብን እዩ። የግዳስ ታሪኻዊ ወድዓዊ ትርጉም ኩናት

ሓድሕድ ኤርትራ ከም ወድዓዊ ጠንቂ ዝተዋሀበ እዩ። ይኹንምበር ሕጂ ኣብዚ ነቲ ዘይቅነዕ ኣበጋግሳ ተጋድሎ ሓርነት ኤርትራን ምንቅስቓስ ሓርነት ኤርትራን ብዕምቆት ክንገልጸ እኹል ግዜ የብልናን። ኣርእስቲ ናይዚ ሓሙሻይን ናይ መወዳእታን ምዕራፍ መጽሓፍ ኣልኣሚን መሓመድ ስዒድ ግን ሓቢሩዎ ኣሎ።

እዚ ኣብ ሜዳ ሱዳንን ኤርትራን ዝተኸሰተ ድምር እወታውን ኣሉታውን ምዕባለታት ኣብ ኣእምሮ እድሪስ ተስፋ'ኳ እንተ ዘርኣ፡ ቃንዛውን ነይሩዎ እዩ። እንተኾነ ተስፋ ይሃሉ ቃንዛ ይሃሉ እድሪስ መሓመድ ሳልሕ ዝሓቶ ዋጋ ብዘየገድስ ካብቲ ናብ መሬት ሃገሩ ክምለስ ዘሕለፎ ናይ መጨረሻታ ውሳኔኡ ዝምለስ ኣይኮነን። እዚ ከኣ ደራሲ ብመሃዝን ገላጽን ኣገባብ ከመሓላልፎ ዝደለዩ ቅሉዕን ሕቡእን መልእኹቲ ከምዘሎ ዝሕብር እዩ።

እዚ ሓጺር ትንታኅዚ ንሓሙሽተኡ መጻሕፍቲ ተጋዳላይ ሰወእ ኣልኣሚን መሓመድ ስዒድ እዩ። ሕጂ ድሕሪ መስዋእቲ ድማ እቲ ገና ዘይተዘርግሐ ዘሎ ኣመና ብዙሕ ዝተረፈ መጻሕፍቲ፡ መጽናዕቲታቱን ዓንቀጻቱን ብርሃን ክርኢ ተስፋ እገብር።